

Маловічко Я.В.
студентка 1 курсу спеціальності «Політологія»
Одеський національний університет імені І.І. Мечникова

АНАЛІЗ ІНАВГУРАЦІЙНИХ ПРОМОВ УКРАЇНСЬКИХ ПРЕЗИДЕНТІВ 1999-2014 РОКІВ

Мета статті - проаналізувати специфіку функціонування перформативних мовленнєвих актів у ритуальних жанрах українського політичного дискурсу. *Об'єкт дослідження* - вербальні аспекти ритуалу інавгурації українських президентів, *предмет аналізу* - рамкові елементи інавгураційних промов у виступах українських президентів Л. Кучми, В. Ющенко, В. Януковича та П. Порошенка, з 1999 по 2014 роки.

Роль політичних комунікацій у сучасному світі зростає, відповідно посилюється увага до політичного ритуалу, зокрема, до промов лідерів. Інавгураційні промови президентів як один з розповсюджених жанрів політичної комунікації - це заздалегідь підготовлені виступи з позитивними чи негативними оцінками, конкретними фактами, з накресленими планами, перспективою політичних змін тощо [8, с. 201].

Інавгураційна промова як жанр ритуального політичного тексту створюється за чіткими правилами, що насамперед регламентують його структурно- композиційну будову. Обов'язковими елементами інавгураційної промови є етикетні формули привітання та прощання, що є рамковими елементами з огляду на їхнє ініціальне та фінальне розташування в тексті [2, с. 14]. В інавгураційних промовах українських політиків наявні певні варіативні способи подання цих обов'язкових структурних елементів. Так, П. Порошенко вживає лише одну спільну номінацію адресатів: *Дорогі співвітчизники, від Львова до Донецька, від Чернігова до Севастополя!* Уникаючи звернення за національною чи державною ознакою, мовець поєднує себе з адресатами як такими, що мають спільну Батьківщину, наголошуючи на територіальному чиннику - названо міста, що є маркерами крайніх територіальних меж України на Заході та Сході, на Півночі та Півдні. У звертанні в промові В. Януковича скопійовано двочленну структуру привітання і навіть один з його компонентів, але пріоритети обрано інші: *Шановні народні депутати! Дорогі співвітчизники!* Виголошуючи інавгураційну промову у Верховній Раді, В. Янукович насамперед звернувся до присутніх там депутатів, а лише потім до співвітчизників, що одразу визначило ступінь вагомості відповідних адресатів для мовця. Так, у промові Л. Кучми в 1999 році наявні два звернення, проте обидва схожі між собою. Перше має двочленну структуру: *Шановні співвітчизники! Високоповажні зарубіжні гості!* Спочатку мовець звертається до співвітчизників - громадян України, а потім до запрошених гостей, що визначає його пріоритети вже на рівні рамкових елементів. Удруге Л. Кучми вживає таку ж структурну форму: *Дорогі співвітчизники! Шановне зібрання!*, проте змінює епітет «шановні» на «дорогі», що маніфестує менший ступінь офіційності промови, а замість звертання до зарубіжних гостей подано узагальнену формулу, яка дає змогу охопити усіх присутніх офіційних осіб. Єдиним президентом, який актуалізував національний чинник у промові, був В. Ющенко: *Дорогий мій український народ, гості, шановна українська громадо, шановний український Хрещатику і Майдане!* Він єдиний виголошував інавгураційну промову не у Верховній Раді, а на Майдані Незалежності в Києві, тому і перелік адресатів значно розширився. Загалом в одному звертанні подано п'ять адресатів, починаючи від узагальненого офіційного найменування «український народ» до конкретного звернення метонімічного характеру «Хрещатику» і «Майдане». Пріоритет надано українському народу як найважливішому адресату.

Завершується промова вербалізацією комунікативної інтенції мовця на успішне майбутнє, що зумовлене зробленим вибором народу. Саме в цій частині посилено ідею інтеграції народу, об'єднання його навколо нового лідера. Завершальним рамковим структурним компонентом є етикетна форма прощання, що має в інавгураційних промовах певну специфіку. В усіх без винятку проаналізованих інавгураційних промовах наявне звернення до вищої божественної сили, що вказує не лише на релігійну визначеність президентів, а й їхнє бачення України як християнської держави. Так, Л. Кучма уперше використав подібну формулу: *Хай Бог додає нам сил у цій святій справі!*

Насиченість промов президентів домінантними лексемами визначає ключові вектори їхнього політичного курсу, зумовлені ціннісними орієнтаціями. У такому значенні конкретні лексеми в промові політичного лідера мають характер ідеологем - вербальна одиниця, яка репрезентує базові ідеологічні установки [4, с. 33].

Інавгураційна промова Л. Кучми (30.11.1999 р.) містить 361 словоформу прикметників, що становить 13,3% від загальної кількості слів в тексті (2713). Найбільшу частотність вживання має прикметник український (18), економічний - (14), національний (8), політичний (8), соціальний (7), суспільний (7), європейський (6), новий (6) та ін. Інавгураційна промова В. Ющенка (26.12.2004 р.) містить 119 словоформ прикметників, що становить 7,24% від усіх слів (1643), таке співвідношення є найнижчим порівняно з промовами інших президентів. Найчастішим прикметником в тексті є український (19), інші прикметники: чесний (6), дорогий (5), національний (4), європейський (4), шановний (4), демократичний (3), незалежний (3), рівний (3) та ін. Інавгураційна промова В. Януковича (25.02.2010 р.) містить 134 словоформи прикметників, що становить 12,4% від загальної кількості слів в промові (1094). Найбільш вживаними прикметниками є український (6) та політичний (6), міжнародний (5), ефективний (4), економічний (3), відповідальний (3), святий (2) та ін. Інавгураційна промова П.Порошенка (7.06.2014 р.) містить 175 прикметників, що становить 10,5% від загальної кількості слів (1668). Найчастотніші показники вживання мають прикметники: український (15), європейський (15), мирний (8), державний (7), національний (6), вільний (5) тощо.

Серед ціннісних домінант у промовах усіх президентів простежується вживання прикметників український та європейський. Поєднання слів у словосполучення в поняттєвому плані означає комбінування або поєднання ідей українського та європейського з іншими поняттями. У тексті промови Л. Кучми українським найчастіше є народ, держава, суспільство спільнота, а європейським - Союз, перехрестя, вибір, співтовариство, політика. В інавгураційній промові В. Ющенка українським найчастіше є народ, нація, держава, прапор; європейським - Союз, народ, стандарт. В промові В.Януковича українським є народ, держава та реальність; європейським - Союз, позаблокова держава. В інавгураційній промові П. Порошенка українським найчастіше є народ, мова, Крим, а прикметник європейський поєднується з іменником вибір, досвід, цивілізаційна праця, добробут, майбутність тощо [5, с. 120-123].

Для всіх президентів спільною ціннісною домінантою є ідеологема «український народ». Тільки для перших трьох лідерів ціннісною домінантою є «українська держава». Четвертий президент П. Порошенко вживає «територіальна цілісність держави». Прикметник європейський функціонує в усіх текстах промов, однак в тексті виступу П. Порошенка вживається стільки ж разів, скільки український (18). Якщо в промові В. Януковича європейським був тільки Союз та позаблокова держава, то в П. Порошенка європейський має значно більшу частоту вживання.

Отже, лексеми, які мають найвищу частотність в тексті промови, маркують

ціннісні домінанти в мовній картині світу політичного лідера. Кожен мовець найчастіше апелює до тих понять, які репрезентують цінність для його ідеологічної позиції та політичного курсу. Прикметники опосередковано - через іменників - маркують ціннісні орієнтації політиків [7, с. 321].

Ющенко, без сумніву, можна назвати сімейним президентом. На церемонію інавгурації він приїхав разом зі своєю родиною: дружиною та дітьми. У своїй промові не забув Ющенко згадати про батьків та першу вчительку. Інавгурація 23 січня 2005 року, безумовно, є знаковою подією у політичному житті України: прихід до влади опозиції ознаменував кінець політичної епохи Леоніда Кучми. Вперше в історії України відбулася громадська інавгурація, що стала символом нової влади, переконливої перемоги демократичних сил: після церемонії вступу на посаду президента у стінах парламенту Віктор Ющенко звернувся з урочистою промовою до українського народу на головній площі країни. [1] Втім, реалізації «нового життя» суспільство не дочекалося. До влади зі своїми реваншистськими настроями прийшов Віктор Янукович.

Четвертий президент України, що склав присягу у 2010-му. Без сумніву, найбільш одіозний очільник держави, запам'ятовується великою кількістю казусів. Найперший трапився із ним перед складанням присяги. Ще тоді, коли Янукович прямував до зали засідань парламенту, перед ним зачинилися двері. Суспільство побачило у цьому доволі недобрий знак. Виголошення промови відбувалося у напівпорожній залі. Власне, четвертий президент став єдиним, який складав присягу за неповного представництва депутатів у Раді [3, с. 218-230]. Тоді прийти відмовилися нардепи від фракції БЮТ. Їх частину сесійної зали закрили величезним українським прапором. Головною ідеєю промови Януковича стали «прискорений розвиток» країни та створення «ефективного управління». Говорив він і про «стабільність» та подолання корупції. У зовнішній політиці він сів на політичний шпагат: обіцяв працювати і зі Сходом, й із Заходом. Втім, на відміну від Кучми, як згодом покаже час, Януковичу ці фізичні вправи давалися погано. На останок президент запевнив, що візьметься за скорочення витрат на «бюрократичну сферу». В.Янукович декілька разів акцентував увагу на таких висловах як «тримаючи руку на Святому Пересопницькому Євангелії», «Перед Всевишнім, волею якого я вступаю на пост глави Української держави», «І хай у цьому праведному устремлінні нам допоможе Господь!», підкреслюючи свій імідж «православного президента» (особливо в контексті подій та церемоній з митрополитом Володимиром та патріархом Кирилом). Слід зазначити, що найбільш часто вживаними словами В. Януковича стали: - «Я» (23 рази); - «Держава» (18 разів); - «Україна» (11 разів); - «Ми» (10 разів); - «Політика» і слова, що мають даний корінь (10 разів); - «Сила» і слова, що мають даний корінь (9 разів); - «Економіка» і слова, що мають даний корінь (9 разів). У цілому, найбільш часто вживаними В. Януковичем стали слова, що мають корінь «держав» (держава, державне і т. д.) - він їх промовив 25 разів.

Петро Порошенко у своїй інавгураційній промові сказав про те, що необхідно проводити *«реформи»* - 48 разів - у *«країні»* - 25 разів, - яка називається *«Україна»* - 35 разів, - щоб бути ближче до *«Європи»* - 31 раз, - проте зараз *«війна»* - 29 разів. Реформи мають здійснювати *«парламент»* - 13 разів, - *«президент»* - 11 разів - та *«уряд»* - 9 разів, - щоб зробити *«суспільство»*, - 15 разів - *«людей»* - 12 разів - і *«соціальні»* прошарки щасливими. Серед інших галузей для покращення: *«бізнес»* - 12 разів, - *«економіка»* - 10 разів, - *«закон»* - 9 разів. *«Корупція»* також на чолі списку й згадується 6 разів. Узагальнюючи, можна сказати, що пріоритети Порошенка збігаються з інтересами громадськості. Це, безперечно, чудовий знак. Однак президент не навів жодних подробиць про те, що і як він збирається реформувати. Він навіть не намітив бодай загальних принципів, на які спиратимуться реформи; відсутні будь-які

дати й строки. Якщо не має чітко встановленої мети й термінів її досягнення, тоді шлях до цілі і її досягнення в кращому випадку, займатиме дуже багато часу й не буде жодного відповідального за це. В іншому випадку такі вправи в підлещуванні громадськості зведуться до пустих слоганів і пропаганди.

В інавгураційних промовах українські президенти найчастіше використовують стратегію єдності і стратегію офіційного дискурсу. Притаманною для президентів нашої країни є стратегія «світлого майбутнього» та стратегія переможця («Це перемога свободи над тиранією», - В. Ющенко). Особливе місце в інавгураційних промовах відводиться стратегії декларації нових політичних принципів. Також прикметною є доволі низька частотність стратегії відповідальності [6, с. 88].

Найдовша промова була у другого Президента України Леоніда Кучми, вона складалася з 2713 слів, найкоротша - у четвертого Президента Віктора Януковича (1094 слова). Відзначимо, що всі Президенти, крім Януковича у своїй промові найчастіше згадували Україну. У свою чергу, четвертий Президент у своїй промові говорив про себе.

Отже інавгураційна промова має чітко регламентовану структуру поєднуючи рамкові компоненти та основний текст. Перспективи дослідження полягають у подальшому аналізі ритуальних політичних тестів, зокрема функціональному та семантичному вивченні інавгураційних промов українських президентів - на вербальному та невербальному рівні.

Література

1. Біденко А. Дві інавгурації Віктора Ющенка // kandydat.com.ua/analitika/24_1_05.htm
2. Ганжуров Ю. Політична комунікація: проблеми структуризації// Політичний менеджмент. - 2004. - 326 с.
3. Жеребятнікова І.В. Політична аксіологія: генеза та нові орієнтири дослідження// Вісник Національного університету «Юридична академія України ім. Ярослава Мудрого». - №1(20). - 2014. - С. 218 -230.
4. Кондратенко Н.В. Український політичний дискурс: текстуалізація реальності / Н.В. Кондратенко. - О. : Чорномор'я, 2007. - 156 с.
5. Семенюк А.А. Вербалізація ціннісної орієнтації політичної промови Вісник Луганського національного університету ім. Т.Г. Шевченка. Філологічні науки. - 2011. - № 16 (227). - Ч. 2. - 185 с.
6. Семотюк О.Л. Інавгураційні промови українських та німецьких президентів: контент-аналіз комунікативних стратегій О.Л. Семотюк Нова філологія: [зб. наук. праць]. - Запоріжжя, 2011. - № 44. - 147 с.
7. Шабат-Савка С.Т. Категорія комунікативної інтенції в українській мові: [монографія] / С.Т. Шабат-Савка. - Чернівці: Букрек, 214. - 412 с.
8. Шейгал Е.И. Семиотика политического дискурса. - М: ИТДГК «Гнозис», 2004. - 326 с.